

Egyház-finanszírozás Magyarországon

Fedor Tibor

Állam és egyház viszonyának elvi, jogi alapvetése

Egyház-finanszírozásról nem beszélhetünk anélkül, hogy ne az állam és az egyházak alkotmányos kapcsolatából induljunk ki.

Magyarországon az állam és az egyházak kapcsolatát alapvetően az Alkotmány, illetve az ezen alapuló minősített többséggel elfogadott, a lelkiismereti és vallásszabadságról, valamint az egyházakról szóló 1990. évi IV. törvény határozza meg. Az Alkotmánybíróság több határozatában is foglalkozott az állam és az egyház kapcsolatának kérdéseivel, beleértve a támogatásokat is.

1. E törvényi előírások biztosítják *a vallás és a lelkiismereti meggyőződés szabadságát*, a vallásos *gyülekezési és egyesülési szabadságot*. Az 1990. évi IV. törvény alapján legalább 100 személy alapíthat egyházat, az alapítási kérelmet a helyileg illetékes megyei – Budapesten a fővárosi – bírósághoz kell benyújtani, csatolva az alapszabályt, amelynél a bíróság csak azt vizsgálhatja, hogy nem ütközik-e az Alkotmányba vagy más törvénybe, egyéb mérlegelési lehetősége az egyház bejegyzésénél nincs. A törvényesen bejegyzett *egyházak, felekezetek, vallási közösségek egyenlő jogokkal rendelkeznek*. Természetesen a vallásgyakorlás joga az állampolgár számára *egyéni*leg, tehát egyházon, felekezeten kívül is biztosított, illetve megélhetik ezen alkotmányos alapjogok gyakorlását az egyesülési törvény (1989. évi II. törvény) alapján is (egyesület tíz fővel alapítható).

2. Magyarországon *az állam és az egyház egymástól elválasztva működik*. Az állam az egyházak irányítására, felügyeletére szervet nem hozhat létre. Az államnak világnézeti kérdésekben semlegesnek kell lenni. Ugyanakkor az *elválasztás* és a *semlegesség* nem zárja ki azt, hogy az állam tekintettel legyen az egyházak olyan sajátosságaira, amelyek ezeket megkülönböztetik más társadalmi szervezetektől, egyesületektől, érdekképviseleti szervektől, stb. (alapvetően a vallás teljes személyiséget meghatározó volta), *együttműködjen* az egyházakkal azok közhasznú tevékenysége kapcsán, anyagi eszközökkel (pénz, ingatlan) is *támogassa* az egyházak működését, ezzel lényegében az alkotmányos alapjogok megvalósítását elősegítve.¹

3. A hatályos kormányprogram deklarálta a lelkiismereti szabadság, és az emberek hitbéli meggyőződésének tiszteletben tartását. Megkülönböztetés nélkül biztosítja a hitélet szabad gyakorlásának feltételeit és számít az egyházak erkölcsi, nevelő, kulturális, oktatási és szociális tevékenységére. Az egyházi finanszírozás korszerűsítésével támogatja az egyházak részvételét az állam kötelező feladatainak ellátásában.

¹ SÓLYOM László: Az alkotmánybíráskodás kezdetei Magyarországon. Budapest, Osiris, 2001.

Egyházak támogatása

Az egyház-finanszírozásról alapvetően az 1997. évi CXXIV. törvény rendelkezik. A támogatás összegeit az éves költségvetési törvények tartalmazzák. Ahol külön nem jelöljük, ott a 2007. évi költségvetési törvényben² foglalt előirányzatokat adjuk meg tájékoztatásul (1. táblázat).

1. táblázat

Egyházi célú központi költségvetési hozzájárulások – 2007	M Ft-ban
Egyházi közgyűjtemények és közművelődési intézmények	500,0
Hittanoktatás	3 305,4
Egyházi alapintézmény-működés, szja rendelkezése és kiegészítése	10 819,0
Nem átadott ingatlanok utáni járadék	8 710,0
Az 5000 lakosnál kisebb településeken szolgálatot teljesítő egyházi személyek jövedelempótléka	1 620,7
Egyházi kulturális örökség értékeinek rekonstrukciója és egyéb beruházások	544,9
Összesen	25 500,0

Egyházi célú központi költségvetési hozzájárulások – 2008	M Ft-ban
Egyházi közgyűjtemények és közművelődési intézmények	325,0
Hittanoktatás	3 305,4
Egyházi alapintézmény-működés, szja rendelkezése és kiegészítése	11 862,0
Nem átadott ingatlanok utáni járadék	8 990,0
Az 5000 lakosnál kisebb településeken szolgálatot teljesítő egyházi személyek jövedelempótléka	1 620,7
Egyházi kulturális örökség értékeinek rekonstrukciója és egyéb beruházások	325,0
Egyházi oktatási és kulturális célú támogatás	50,0
Összesen	26 478,1

1. Az egyházak közfeladatot ellátó tevékenységét az állam közvetlenül támogatja:

– Az egyházi közoktatási intézmények normatív – korábban a tanulói létszámot figyelembe vevő, 2007. szeptember 1-től csoportalapú – és kiegészítő támogatást is kapnak az államtól olyan mértékig, amilyen mértékig állami feladatot vállalnak át. A gyakorlatban ez úgy működik, hogy az önkormányzati pótlólagos iskolacélú ráfordítások átlagát kapják meg arányosan az iskolafenntartó egyházak, és ez lehetővé teszi, hogy az egyházi iskolát igénylő állampolgárok ingyenesen vegyék igénybe e szolgáltatásokat (az OKM adatai sze-

² 2006. évi CXXVII. törvény.

2. táblázat

Egyházi közoktatási intézmények támogatása, 2003–2006

Év	2003	2004	2005	2006*
Normatíva	25 472	27 540	29 586	30 145
Kiegészítő támogatás	11 724	11 552	11 082	11 515
Zárszámadási kiegészítés	1 409	912	2 700	7 268
Összesen (millió Ft)	38 605	40 004	43 368	48 928

* Az egyházi közoktatási intézmények támogatása vonatkozásában az utolsó – zárszámadásilag – lezárt költségvetési év 2006.

rint 2006-ban az egyházi iskolák normatív és kiegészítő támogatása összesen közel 49 Mrd Ft-ot tett ki – lásd a 2. táblázatot). A kollégiumokat is figyelembe véve az egyházak több mint 500 közoktatási intézményt működtetnek Magyarországon, közel 90 ezer tanulóval. Az állami támogatás ilyen módját eredetileg az Alkotmánybíróság írta elő,³ s hasonló megfogalmazás került be az 1997-ben az Apostoli Szentszékkal kormányzati szinten megkötött megállapodásba,⁴ s normaként a közoktatási törvénybe,⁵ illetve az egyház-finanszírozási törvénybe is. Jelenleg (2008-ban) a kormány olyan rendeletet készít elő, amelyik az egyházi kiegészítő támogatást szakmacsoportokra elkülönítve (pl. óvoda, általános iskola, gimnázium, szakiskola stb.) állapítaná meg. Ezzel kapcsolatban a kormányzati szervekkel és egyházakkal történő egyeztetések még folyamatban vannak.

– Támogatja az állam az *egyházi felsőoktatást* is (2,42 Mrd Ft a hitéleti, 5,4 Mrd Ft az egyházi világi képzés működésének elősegítésére, beruházásra, felújításra, fejlesztésre pedig 90 millió Ft). Az egyházi felsőoktatási intézményekben a 2006/2007-es tanévben 24.400 hallgató volt nyilvántartva.

– Ugyancsak támogatja az állami költségvetés az egyházak *szociális, egészségügyi és kulturális* intézményeit is (az egyházi *szociális intézmények* normatív és kiegészítő támogatása összesen több mint 11 Mrd Ft volt 2006-ban mintegy 15 ezer ellátottra, az *egyházi közgyűjtemények* támogatására a költségvetés 2004-ben még közel 800 millió Ft-ot, 2007-ben 500 millió Ft-ot irányzott elő, ez 2008-ra 325 millió Ft-ra csökkent, de további támogatásokat az egyházi intézmények pályázat útján igényelhetnek, illetve más irányú, növekvő mértékű állami költségvetési támogatásból – járadék, személyi jövedelemadó 1%-a és kiegészítése (lásd később) – is fordíthatnak erre a célra.

– A 2008. évi költségvetési törvény *további* 50 millió Ft-ot tartalmaz egyházi oktatási és kulturális célok támogatására.

– Az *egyházi épületek* – amelyek az ország kulturális örökségének részét is képezik – *rekonstrukcióját*, valamint *egyéb egyházi célú beruházást* is támogathat az állam. (1999–2007 között ezerszám valósultak meg ilyen jellegű programok, az erre fordított összeg 2000–2002 között évi 4 Mrd Ft volt – figyelemmel a millenniumi időszakra is. Ez 2003-ra 1 Mrd Ft-ra csökkent, 2007-ben 544 millió Ft állt erre a célra rendelkezésre, a 2008. évi költségvetési előirányzat pedig 325 millió Ft előirányzatot tartalmaz. Megjegyzendő, hogy országos szinten mintegy nyolcezer ingatlant tartanak fenn az egyházak). Ugyanak-

3 22/1997. (IV. 25.) AB határozat.

4 Kihirdette az 1999. évi LXX. törvény.

5 1993. évi LXXIX. törvény.

kor időről időre címzetten az állami költségvetés külön is támogat egy-egy egyházi *nagy rekonstrukciós beruházást* (ilyen volt pl. a *Dohány utcai zsinagóga*, a *Szent István bazilika* stb.). Ezek milliárdos nagyságrendű állami támogatást kaptak. Jelenleg a Mátyás-templom felújítását támogatja kiemelten az állami költségvetés a budavári Szt. György tér rekonstrukciójával együtt (2007-ben 613,7 millió Ft állt erre összesen rendelkezésre, a 2008. évi előirányzat pedig 1,56 Mrd Ft).

– Az egyház finanszírozási törvény lehetőséget ad arra, hogy a kormány az egyházakat közcélú tevékenységük folytatásához szükséges ingatlan megszerzéséhez segítse (jelenleg erre a célra költségvetési előirányzat nem áll rendelkezésre).

2. Az egyházak hitéleti jellegű tevékenységét az állam a következő módokon támogatja:

– Az állampolgárok rendelkezhetnek a *személyi jövedelemadójuk (szja) 1 százalékáról* az általuk megjelölt egyház javára. A befolyt összeget a központi költségvetés jelenleg a progresszív (kedvezményekkel csökkentett) szja 0,9%-áig *egészíti ki* a különböző egyházak részére a rendelkezők számát figyelembe véve (2007-ben ez 10,819 Mrd Ft). Egy időközben elfogadott törvénymódosítást követően 2009-től ez a rendszer úgy változik, hogy az egyházak a javukra *felajánlott összeg kétszeresét* kapják az állami költségvetéstől, a kiegészítésnél azonban továbbra is a felajánlók számát kell figyelembe venni.⁶ A már hivatkozott vatikáni megállapodás eredetileg erről úgy rendelkezett, hogy az állami költségvetés az összes befolyt progresszív szja 0,5%-áig köteles az állami költségvetés az állampolgári felajánlásokat kiegészíteni. Ez az alsó küszöb garanciális okok miatt továbbra is megmarad, bár gyakorlati jelentősége nincs, ugyanis jelenleg az adófizetők kb. 22%-a az összes szja mintegy 0,32%-át ajánlja fel az egyházak részére. A felajánlás állam általi megduplázása tehát jelentősen meghaladná a 0,5%-ot, és amennyiben a felajánlott összegek mértéke tovább növekszik, ez idővel megközelítheti a jelenlegi kiegészítés mértékét;

– Az érintett egyházak volt államosított ingatlanaik egy részének igényléséről az állammal való megállapodás alapján *járadék* fejében lemondhattak (ennek törvényi lehetőségét is a vatikáni megállapodás teremtette meg). Lehetőség volt a járadék kiegészítésében is megállapodni, amennyiben az érintett egyház hitéleti és közcélú tevékenysége azt indokolta (ez főként a két történelmi protestáns egyházra – református, evangélikus – vonatkozott, akiknek intézményfenntartó tevékenységének volumene meghaladta ingatlanjaik mértékét, illetve az egyházközségekre épülő szervezetük nem tette lehetővé, hogy a nem természetben igényelt ingatlanok utáni járadékot a közegyházak használják fel). Az egyházak összesen 67,4 Mrd Ft értékű ingatlanigényről mondtak le járadék fejében. Ennek összege 1998–2001 között évi 4,5%, 2001-től évi 5%. A járadékot évente valorizálják. Az évente rendszeresen folyósított járadékot – amely az érintett egyház jogutód nélküli megszűnéséig tart, tehát gyakorlatilag örökjáradéknak tekinthető – az egyházak szabadon használhatják fel *hitéleti és közcélokra* (2007-ben ez 8,71 Mrd Ft volt). A járadékban részesülő egyházak (külön jelölve, amelyek kiegészítést is kapnak): Magyar Katolikus Egyház, Magyarországi Református Egyház (kieg.), Magyarországi Evangélikus Egyház (kieg.), Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye (kieg.), Magyarországi Baptista Egyház (kieg.).

6 2007. évi CXLVI. törvény a Magyar Köztársaság 2008. évi költségvetését megalapozó egyes törvények módosításáról.

– Az állam anyagilag támogatja az egyházi *hitoktatást* a mindenkori átlagos pedagógus óradíj figyelembe vételével (ezt bármely törvényesen bejegyzett egyház évente igényelheti. A támogatottak bármely közoktatási intézményben heti rendszerességgel hitoktatást szervezhetnek, a képzési programot maga az egyház határozza meg. A támogatáshoz csak a csoportok, illetve a tanulók számát kell közölni. 2007-ben közel 50 egyház élt ezzel a lehetőséggel, amelyet az állami költségvetés 3,3 Mrd Ft-tal támogatott).

– Közvetett támogatásnak minősíthető, hogy a törvényesen bejegyzett *egyházak* közcélú adomány utáni *adókedvezmény* igénybevételére jogosító *igazolást adhatnak* az adományozónak, amelyet az adóhatóság köteles elfogadni.

– Az egyházak *teljes személyes illetékmentességben* részesülnek (tehát nem kell például hatósági eljárási, vagy ingatlanszerzési illetéket fizetniük).

– *Adómentes* az egyház, ha az előző adóévben folytatott vállalkozási tevékenységéből származó jövedelme után nem keletkezett a központi költségvetés felé bevételi kötelezettsége.

– Az *egyházi személyek* törvény hatályánál fogva *biztosítottak minősülnek*, járulékot a minimálbér után fizet az egyház és ezzel az egészségbiztosítás szolgáltatásainak és a szociális támogatásoknak széles körét vehetik igénybe.

– A kistelepüléseken szolgálatot teljesítő lelkészek jövedelmét az állam az egyházakkal való megállapodás alapján *kiegészíti* (jelenleg 10 egyháznak van ilyen megállapodása – Magyar Katolikus Egyház, Magyarországi Református Egyház, Magyarországi Evangélikus Egyház, Magyarországi Baptista Egyház, Magyarországi Unitárius Egyház, Evangéliumi Pünkösdi Közösség, Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchatus Magyarországi Ortodox Egyházmegyéje, Budai Szerb Ortodox Egyházmegye, Magyarországi Román Ortodox Egyházmegye. Erre a költségvetés 1,62 Mrd Ft-ot fordít).

– Külön támogatja az állam a *zsidó temetők fenntartását*. (Ez gyakorlatilag a kistelepülési lelkészek jövedelempótló támogatását váltja ki – az ismert tragikus történelmi okok következtében gyakorlatilag nincs kistelepülési zsidó lelkész.)

– Korábban széles körű *vámmentességben* is részesültek az egyházak, vallásfelekezetek részére ellenszolgáltatás nélkül beküldött gyógyszer, élelmiszer, ruhanemű, liturgikus jellegű és egészségügyi küldemények után. Ez az EU csatlakozással jelentőségét veszítette.

– Az egyházi beruházások után méltányossági alapon lehetett kérni az általános forgalmi adó (áfa) *visszatérítését* (egyházi ingatlanrendezés során kapott kártalanítás után ez általánossá vált), ez a lehetőség azonban 2004. május 1. – az EU-hoz történő csatlakozás után – megszűnt).

– A korábbiakban az állam évente költségvetési támogatást biztosított az *egyházak nemzetközi tevékenységéhez* is (2007–2008-ban ez az előirányzat a költségvetési törvényben nem szerepel).

Tájékoztatásul közöljük, hogy a legszűkebb értelemben vett egyház-finanszírozási támogatás összege (ebben nem szerepelnek sem az egyházi oktatási, szociális és egészségügyi intézmények támogatása, sem az egyházi ingatlanrendezés költségei) 1991-ben 1,127 Mrd Ft volt, 2008-ban 26,478 Mrd Ft. A támogatás tehát a rendszerváltás óta több mint hússzorosára emelkedett. Ennek okai alapvetően az egyházi intézményrendszer bővítésében – amely szoros összefüggésben van az ingatlanrendezés folyamatosságával –, az 1%-os adófelajánlás és kiegészítése rendszerének megjelenésében, az ingatlan és kiegészítő járadék bevezetésében rejlenek. A részletes elemzés meghaladja jelen tanulmány kereteit.

Néhány szó az egyházi ingatlanrendezésről

Bár az egyházi ingatlanrendezés jellegénél fogva nem tartozik az egyház-finanszírozáshoz (volt egyházi ingatlanok visszajuttatásáról, illetve államosított egyházi ingatlanok kártalanításáról van szó, nem támogatásról, másrészt az átadott ingatlanok utáni kártalanításban értelemszerűen az önkormányzatok, illetve állami szervek részesülnek), röviden mégis szólnunk kell erről, részben jelentős költségvetési kihatásai miatt, másrészt azért, mert ez a folyamat alapvetően hozzájárul az egyházi épületállomány és intézmények számának jelentős növekedéséhez, s ennek egyház-finanszírozási vonzata is van.

Szinte közvetlenül a rendszerváltást követően (1991-ben) a vonatkozó törvény elfogadásával⁷ megindult a *volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezését* célzó folyamat. Ez az egyházak részére lehetővé tette az 1948. január 1-jét követően (lényegében az egypárti diktatúra kialakulása után) kártalanítás nélkül államosított hitéleti, illetve közcélú (oktatás-nevelés, szociális, egészségügyi, kulturális) ingatlanok hasonló célokra történő igénylését, vagy meghatározott funkciójú ingatlanok létesítésére pénzbeli kártalanítás biztosítását.

A törvény alapján az egyházak összesen több mint nyolcezer igényt terjesztettek elő. A *beterjesztett igények* számát figyelembe véve azok 52-53%-a a Magyar Katolikus Egyházhoz, 35-36%-a Magyarországi Református Egyházhoz, 6-6,5%-a a Magyarországi Evangélikus Egyházhoz, 4-4,5%-a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségéhez, 1%-a a kisebb egyházakhoz kötődött. Ami viszont az ingatlanok értékét illeti, ott – a végleges jegyzék adatait is figyelembe véve – ehhez képest jelentős eltérések észlelhetők. Így a Magyar Katolikus Egyház kvótája meghaladja az összérték 67%-át, a Magyarországi Református Egyházé viszont nemcsak a 30%-ot meghaladó darabszám szerinti aránynak, hanem az országos számarányuk szerinti 20%-nak is mélyen *alatta marad*. (A két egyház egykori ingatlanvagyonára szerkezeti különbsége és okainak vizsgálata külön tanulmányt igényelne.) A többi egyház esetében az összeg szerinti kvóta közelebb áll a benyújtott igények számarányához.

1992–2007 között a benyújtott ingatlanigények 30%-a *kormánydöntésekkel* – s az azokat végrehajtó egyedi közigazgatási határozatokkal –, 23%-a az egyházakkal megkötött megállapodások révén *járadék* folyósításával, 12%-a az önkormányzatoknak, illetve az állami tulajdonú ingatlan vagyionkezelőinek az igénylő egyházi szervekkel megkötött *közvetlen megállapodásával* rendeződött. Az is megállapítást nyert a rendelkezésünkre álló adatok feldolgozása alapján, hogy a benyújtott egyházi igények valamivel több mint 30%-a *nem tartozott a törvény hatálya alá*, így a betervező egyházi szervek ezeket visszavonták, vagy azok elutasításra kerültek. (Ezen igények viszonylag nagy száma kapcsán meg kell jegyeznünk, hogy az igénylésnek igen szigorú együttes feltételeknek kellett megfelelnie, s akár egy tényállási elem hiánya már nem tette lehetővé az igény kielégítését. A visszavont, vagy elutasított igények túlnyomó többsége az Etv. több kritériumának megfelelt, de nem mindnek. Nem arról volt tehát szó, hogy bármely egyház rosszhiszeműen igényelt volna a törvény hatálya alá nem tartozó ingatlanokat.) Mindezeket figyelembe véve jelenleg a benyújtott egyházi igényeknek darabszám szerint már csak mintegy 2%-a vár *rendezésre* a 2011-es határidőig. Ezzel kapcsolatban meg kell említenünk, hogy a kormány 2005 szeptemberében határozatot hozott az egyházi ingatlanrendezési folyamat felgyorsításáról, amely azt

⁷ A volt egyházi ingatlanok tulajdoni helyzetének rendezéséről szóló 1991. évi XXXII. törvény.

3. táblázat

Összesítő táblázat, 1992–2007

Egyházak	Rendezett ingatlanok										Rendezésre váró ingatlanok	
	Kormánydöntéssel rendezett		Járadék		Közvetlen megállapodás	Törvény hatálya alá nem tartozott (elutasított, visszavont stb.)	Rendezésre váró					
	darab-szám	millió forint	darab-szám	millió forint			darab-szám	millió forint	darab-szám	millió forint		
Magyar Katolikus Egyház	1252	72589,493	1154	42022,752	571	1 192	4	87,5*				
Magyarországi Református Egyház	926	15366,371	343	6 633,4	389	1 210	139	1764,8				
Magyarországi Evangélikus Egyház	254	6324,538	76	4 270,2	99	90	52	1761				
Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége	29	4580,72	154	1 351,1	4	140	0	0				
Budai Görögkeleti Szerb Egyház	21	1086,915	2	848	5	13	0	0				
Magyarországi Román Ortodox Egyház	7	77,835				9	0	0				
Magyar Ortodox Egyház	3	28				3	0	0				
Magyarországi Metodista Egyház	2	200					0	0				
Hetednap Adventista Egyház	2	169				6	0	0				
Magyarországi Unitárius Egyház	1	50,43				1	0	0				
Üdvhadsereg Szabadegyház	1	0			1		0	0				
Magyarországi Jehova Tanúi						1	0	0				
Magyarországi Baptista Egyház	4	192,5	2	121	2	5	0	0				
Összesen	2502	100665,802	1731	67406,352	1071	2670	195	3613,3				

* Ez az összeg jelentősen is nőhet, ha pl. nem funkcióival történik egy iskola átadása.

jelentette, hogy az ehhez csatlakozó egyházak (katolikus, szerb ortodox egyház, MAZSI-HISZ) ingatlanügyeit az egyeztető bizottságok megtárgyalták, az ingatlanokat jegyzékbe foglalták. A jegyzéket a kormány 2006 áprilisában elfogadta, a kártalanítások kifizetésére pedig 2011-ig ütemezetten kötelezettséget vállalt azzal, hogy a kártalanítási összegeket évente valorizálja. (Ezzel az állammal szembeni követelések gyakorlatilag értékesíthetővé váltak pénzintézetek felé is.) Jelenleg már csak két, a gyorsításhoz nem csatlakozó protestáns egyház (református, evangélikus) kevesebb mint 200 ügyét kell megoldani 2011-ig, 1999-es áron 3,6 Mrd Ft értékben.

Az eddig egyházi ingatlanrendezéssel összefüggésben kormánydöntések alapján 2007-ig kifizetett és a következő évekre lekötött több mint 100 milliárd Ft 41,7%-a az önkormányzatokat illeti meg (a volt egyházi ingatlanok túlnyomó többsége 1990-ben állami tulajdonból önkormányzati tulajdonba került, de enélkül is az ingatlanok nagy részében önkormányzati intézmény található), *42,6%-a jut az egyházakhoz* pénzbeli kártalanítás címen, *15,7%-a pedig a nem egyházi, nem önkormányzati szervekhez*. Ez utóbbiakon döntő mértékben az *állami – főként felsőoktatási – intézményeket* kell érteni. Ezzel kapcsolatban utalunk arra, hogy a korábbiakban jóval kisebb volt az egyházak részaránya a kártérítési összegekből. Az egyházi kártalanítások aránya részben a 2001-es törvénymódosítás következtében (amely megszüntette az egyházi pénzbeli kártalanítás kivételes jellegét), de leginkább a már említett gyorsítási kormánydöntés után kezdett el megnövekedni.

Figyelembe véve tehát a *kormánydöntéssel több mint 100 milliárd Ft* értékben rendezett, a *járadékkal megváltott 67,4 milliárd Ft* értékű volt egyházi ingatlantömeget és a *2011-ig rendezendő ingatlanok 3,6 milliárd Ft* (1999-es áron) értékét, megállapítható hogy az egyházi ingatlanrendezés *összességében 170 milliárd Ft*-ot meghaladó értékű ingatlanvagyonra érintett. Ebben természetesen nincsenek benne a közvetlen megállapodással – több mint ezer db. –, valamint a kormánydöntéssel, de költségvetési kötelezettségvállalás nélkül (néhány tucat) rendezett ügyek, mivel ezek értékének a megállapítása értelemszerűen nem történt meg (3. táblázat).

Az egyházi ingatlanrendezési folyamat következtében több ezer hitéleti és közcélú ingatlanhoz jutottak az egyházak, s ez hozzájárult a lelkiismereti és vallásszabadság gyakorlásának jogának intézményi oldalról történő biztosításához Magyarországon.